

Håll gränsen!

Centerpartiets försvarspolitik 1912-2015

Hold the border!

The Swedish Centre Party's Defence Policy 1912-2015

Nils Ahlqvist

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Statsvetenskap II

7.5hp

Freddy Kjellström

Malin Stegmann McCallion

27 januari 2016

Abstract

The purpose of this study is to describe the Swedish Centre Party's defense policy between the years 1912-2015, and try to outline potential ideological changes in their politics during the same period. An ideology analysis is employed for the purpose. The analysis is carried out by a method based on ideological ideal types, to which the Swedish Centre Party's defense policy through history are compared to. The ideological ideal types "liberalism" and "realism" are aiming to describe the international defense policy, whilst the ideal types "doves" and "hawks" are aiming to describe the national defense policy. The use of ideal types, as it is done in this study, is to be seen as a way to bridge the gap between everyday policies and more abstract ideology.

The result of this study shows that not only has an ideological change taken place in the Swedish Centre Party's defense policy during the course of history; three major changes are identified and described. The study also shows that the Swedish Centre Party has made an ideological travel from being isolationistic pacifists pre-World War I to approaching a more liberal hawk-influenced defense policy in the 21st Century.

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1 Inledning och syfte.....	2
1.1.1 Frågeställningar	3
1.2 Material.....	4
1.3 Disposition	4
1.4 Avgränsningar.....	5
1.5 Metod	6
1.6 Bakgrund – De pragmatiska bönderna	9
2. Teori	12
2.1 Realism	12
2.2 Liberalism	12
2.3 Hökar	13
2.4 Duvor.....	13
3. Centerpartiets försvarspolitiska historia	16
3.1 1912-1943 - Inga fler bondeoffer!.....	16
3.1.1 Delanalys 1	19
3.2 1944-1989 - Samarbetsvilja under kärnvapenhot	20
3.2.1 Delanalys 2.....	23
3.3 1990-2015 - Murarna faller.....	25
3.3 Delanalys 3	27
4. Sammanfattande analys	29
4.1 Tre försvarspolitiska epoker.....	29
4.2 Slutsats - från realistiska duvor till liberala hökar?	31
Referenser	33
Figurförteckning	36

Bondeförbundet kräver, jämsides med sin fredspolitik, en utrikespolitik i fast nationell riktning under utestängande utländska inflytelser.¹

Bondeförbundet, 1921

Vi anser att den gemensamma utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiken inom EU behöver fördjupas, förstärkas och utvecklas. Vi vill också att Sverige verkar för att stärka det nordiska säkerhets- och försvarssamarbetet. Vidare vill vi att Sverige startar en process för att söka medlemskap i Nato.²

Centerpartiet, 2015

1. Inledning

1.1 Inledning och syfte

Sent på kvällen den 25 september 2015 tog de centerpartistiska stämooombuden ett historiskt beslut. Centerpartiet skulle härnäst arbeta för ett svenskt NATO-medlemskap. Även om beslutet togs av en klar ombudsmajoritet, saknades inte upprörda protester. En av talarna menade till och med att beslutet kunde komma att ”splittra[...]partiet i en oerhört viktig principiell fråga.”³ Domen låg dock fast, och den historiska vändningen var därmed ett faktum. Plötsligt förespråkade såväl Folkpartiet, Moderaterna och Centerpartiet ett svenskt NATO-medlemskap. Ett par veckor senare följde även Kristdemokraterna⁴ efter, och i och med det var hela den svenska borgerligheten samlad i en gemensam linje. Att Sveriges långa historia av alliansfrihet därmed skulle kunna vara just en historisk referens inom bara några år framstod med ens som ett realistiskt scenario.

Bilden av Centerpartiets politik kännetecknas oftast av engagemang för småföretagar-, landsbygds- och miljöfrågor. Däremot tycks politiken aldrig ha präglats av något genuint försvarsengagemang, även om partiet av många ansetts som en av alliansfrihetens och

¹ *Bondeförbundets valprogram 1921*, Svensk Nationell Datatjänst, Göteborgs Universitet. Tillgänglig från: <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c/manifesto/1921>. Hämtad 3 december 2015

² *Politik A-Ö*, Centerpartiet. Tillgängligt från: <https://www.centerpartiet.se/var-politik/alla-fragor/forsvar/internationellt-samarbete/>. Hämtad 3 december 2015

³ Larsson, Håkan. Ljudupptagning från Centerstämman 2015, Sveriges Radio, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6264785>. Hämtad 3 december 2015

⁴ Aftonbladet 9 oktober 2015, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article21557629.ab>. Hämtad 3 december 2015

neutralitetspolitikens främsta försvarare, tillsammans med Socialdemokraterna. Partierna har under långa historiska perioder stått varandra nära, men många år har nu gått sedan ”kohandeln” med Per-Albin Hansson⁵, koalitionsregeringen under Tage Erlander⁶ och budgetsaneringen med Göran Persson⁷. År 2015 utgör istället Centerpartiet en aktiv del av en enad borgerlighet som vill förnya den svenska försvars- och utrikespolitiken, på bekostnad av en gammal socialdemokratisk käpphäst - alliansfriheten.

Även om Centerpartiet sällan förknippas med försvarspolitik och militära frågor tycks partiet ha spelat betydelsefulla roller under två avgörande epoker för den svenska säkerhetspolitiken – dels vid utformningen av neutralitetspolitiken, dels vid utmanandet av densamma. Det verkar finnas en intressant motsättning i dessa faktum, och kunskap om dessa processer är av såväl samhällligt som akademiskt intresse. Trots detta saknas forskning på området. När detta skrivs pågår forskning om svensk partipolitik och ideologisk förflyttning på bred front i landets statsvetenskapliga fakulteter. Kunskap om partiets försvarspolitiska historia skulle kunna bidra till värdefulla insikter om partiet essäns, utveckling och roll inom svensk politik. Syftet med uppsatsen är därför att ge en historisk helhetsbild över Centerpartiets försvars- och utrikespolitik och därigenom beskriva den utveckling som partiet genomgått på detta område.

1.1.1 Frågeställningar

1.a. Har Centerpartiets försvarspolitiska policy genomgått några övergripande ideologiska förändringar mellan åren 1912-2015?

1.b. Om ”ja”, kan dessa ideologiska förändringar beskrivas utifrån de politiska filosofier och teorier som presenteras i uppsatsen?

⁵ Annat namn på 1933 års krisuppgörelse mellan Socialdemokraterna och Centerpartiet, där de sistnämnda accepterade stora statligt finansierade arbetslöshetsåtgärder i utbyte mot högre tullar på utländska jordbruksvaror.

⁶ Även kallad ”Erlander II”, en koalitionsregering med Socialdemokraterna och Centerpartiet som regerade mellan åren 1951-1957.

⁷ Åtgärdssamarbete mellan Socialdemokraterna och Centerpartiet gällande budgetsaneringen efter den s.k. ”90-talskrisen”.

1.2 Material

Materialet som ligger till grund för undersökningen är digert, och består av Centerpartiets (Bondeförbundets) partiprogram och valmanifest från åren 1912, 1917, 1919, 1920, 1921, 1924, 1928, 1932, 1933, 1936, 1940, 1944, 1946, 1948, 1951, 1952, 1956, 1959, 1960, 1964, 1968, 1970, 1973, 1976, 1979, 1981, 1982, 1985, 1989, 1990, 1992, 1994, 1998, 2001, 2006, 2010 och 2015. Dokumenten tillhandahålls av Göteborgs Universitet och databasen SND (Svensk Nationell Datatjänst). Partiprogram och valmanifest består av partiets samhällsanalyser, värderingar och reformförslag vilka tillsammans utgör grunden för ideologin. De bör därför utgöra ett gott underlag för analys med tanke på de frågeställningar som valts för undersökningen. Det ska dock tilläggas att riksdagsmotioner, regeringspropositioner och utlåtanden från ledande företrädare hade givit en ännu bredare grund för en undersökning av denna typ.

Centerpartiet har under sin långa historia givit ut partiprogram och valmanifest med cirka 2-4 års mellanrum, ofta strax efter varje partistämman och inför varje val. Programmen och manifesten har under forskningsprocessen lästs och bearbetats i sin helhet, även om extra stort fokus har lagts på de passager som behandlat utrikes- och försvarspolitik. Genom att inte enbart begränsa läsningen till de två sistnämnda aspekterna, får forskaren en bredare bild av partiets grundläggande värderingar. Generellt råder tät frekvens mellan dokumenten, vilket borgar för möjligheten att få en god insyn i partiets ideologiska förändring via de successivt uppdaterade manifesten.

1.3 Disposition

Uppsatsen är uppdelat i fyra huvudkapitel. Det första av dessa är ett inledningskapitel, där syfte och frågeställningar, empiriskt material, disposition samt avgränsningar presenteras.

I kapitel 1.5 presenteras den metod som ligger till grund för undersökningen. Metoden består av ett flertal inbördes närliggande moment, såväl systematiserande klassificering som kritiskt granskning. Båda momenten tillhör samma ansats, nämligen kvalitativ textanalys. I metodkapitlet finns också en redogörelse för en studie med liknande syfte och metodologisk ansats. Syftet med denna redogörelse är att konkret exemplifiera ett liknande tillvägagångssätt, vilket är särskilt viktigt då denna studie fungerat som inspirationskälla till min undersökning. Slutligen innehåller också metodkapitlet en enklare genomgång av uppsatsens teoretiska avstamp, där teoretiskt förankrade ”idealtyper” utgör en central del.

Kapitlet 1.6 är ett bakgrundskapitel som ämnar ge läsaren förståelse för den politiska och historiska kontext kring vilken undersökningen kretsar. Syftet är huvudsakligen pedagogiskt, och förhoppningen är att det empiriska materialet ska bli mer lättillgängligt och begripligt.

I kapitel 2 redogörs de teorier som ligger till grund för analysen och diskussionen. Det teoretiska avstampet har ett beskrivande syfte, och teorikapitlets fyra delar ämnar således att bidra till att skildra Centerpartiets ideologiska förändring i enlighet med uppsatsens frågeställningar. I den avslutande teoridelen presenteras också en modell som avser att förenkla analys och diskussion.

Kapitel 3 är uppdelat i tre delkapitel, i vilka undersökningens empiriska material presenteras. Uppdelningen är min egen, och ämnar att tydliggöra tre olika ”epoker” i Centerpartiets försvarspolitiska historia. Denna uppdelning motiveras mer utförligt i kapitel 3. Efter varje delkapitel följer en kort delanalys där kritiska tolkningar och klassificeringar av empirin genomförs. Syftet med dessa korta delanalyser är pedagogiskt och ämnar ge läsaren viss förförståelse för den sammanfattande analysen i kapitel 4.

I det fjärde och avslutande kapitlet presenteras en sammanfattande av analys av empirin, där försök att finna svar på uppsatsens frågeställningar görs genom en teoretiskt driven diskussion. Dels genomförs en argumentation för hur Centerpartiets försvarspolitiska historia ska tolkas, uppdelas och klassificeras, dels visas och motiveras eventuella ideologiska förändringar som återkopplas till frågeställningar och teori. I uppsatsens avslutande del återfinns kortfattade slutsatser, där även förslag till vidare forskning föreslås.

1.4 Avgränsningar

Undersökningen avgränsas tidsmässigt till perioden mellan år 1912-2015, vilket de facto är hela den period som Bondeförbundet/Centerpartiet har existerat. Som nämnts tidigare finns ett visst bortfall i materialet, men då bortfallet inte ger några längre tidsluckor mellan dokumenten påverkas inte undersökningens validitet nämnvärt. Syftet är att beskriva ideologisk förändring över tid, generellt medför den tidsmässigt täta frekvensen mellan dokumenten att de stora ideologiska förändringarna/varaktigheterna ändå kommer att kunna utkristalliseras. Nästan hela Centerpartiets försvarspolitiska historia kommer att kunna analyseras, vilket i sig är en styrka ur inom- och utomvetenskaplig intressesynpunkt. Samtliga partiprogram och valmanifest har lästs i sin helhet, även om jag har lagt särskild fokus på de utrikes- och försvarspolitiska områdena.

Undersökningen bygger enbart på partiprogram och valmanifest, vilket innebär att motioner, propositioner, tal från partiföreträdare och liknande har exkluderats. Material av dessa typer hade

definitivt givit extra tyngd åt undersökningen men, då jag varken haft tillgång till dessa material eller haft möjlighet att införskaffa dem, har de därför valts bort. Nackdelen blir exempelvis att de faktiska förslagen i riksdagen och djuplodande resonemang om partiets ståndpunkter faller bort. Då källmaterialet i övrigt är rikt och frågeställningarna så pass smala, bör dock inte detta ha någon större negativ inverkan på uppsatsens beskrivande syfte eller vetenskapliga bärkraft. Det ska också tilläggas att undersökningen hade fått än större vetenskaplig breddning om fler metoder hade adderats, såsom intervjuer med relevanta aktörer eller kvantitativa analyser av ord- och begreppsfrekvens.

1.5 Metod

Noggranna och intensiva bearbetningar av dokument där textens mening snarare än ord är det centrala, brukar klassas som ”kvalitativa textanalyser”. I boken ”Metodpraktikan” beskrivs de kvalitativa textanalyserna såhär:

Det handlar om att läsa aktivt, att ställa frågor till texten och att se efter om texten, eller man själv, kan besvara dessa frågor. Frågorna handlar ofta om hur argumentationskedjan ser ut: Vilken är textens poäng? Stöds poängen av det som sägs? Vilka är egentligen argumenten och på vilka premisser vilar slutsatserna?⁸

Fördelen med ett sådant angreppssätt är att forskaren verkligen kan syna texterna på djupet och därmed utvinna budskap och andemeningar som mer kvantitativa metoder. Snarare än att analysera ordens frekvens och förekomst(kvantitet) utgår kvalitativa undersökningar från antagandet att vissa ord, meningar och passager i en text är mer betydelsefulla än andra.⁹ Det gäller därför att noggrant väga dessa ord och meningar mot varandra och göra en vetenskaplig värdering utifrån frågeställning. I praktiken innebär detta att materialet genomgår gallring i flera omgångar. De satser, påståenden, argument, meningar och idéer som går att relatera till den försvarspolitiska agendan antecknas. I den första omgången är anteckningarna raka citat från materialet. Därefter bearbetas dessa anteckningar med målet att konkretisera och kondensera dem i tematiska termer, exempelvis ”nedrustning”, ”alliansfrihet”, ”livsmedelsberedskap”, ”internationell samverkan” etc. När denna grovbearbetning är gjord följer en process av att finna struktur i materialet, som i samspel med teori kan borge för en diskuterande analys.

Undersökningen bygger huvudsakligen på så kallad ”systematiserande klassificering” som ämnar att klassificera innehållet i partiprogrammens och manifestens tankegods utifrån givna klasser

⁸ Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 3., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007. Sid. 237

⁹ May, Tim, *Samhällsvetenskaplig forskning*, Studentlitteratur, Lund, 2001. Sid. 231-232

eller idealtyper.¹⁰ Dessa idealtyper jämförs med de föreställningar som framträder i texten, och utgör således det primära analysverktyget i undersökningen. Den systematiserande metoden tycktes vara ett givet val sett till frågeställningarna och uppsatsens beskrivande ambition, men det finns även en kritiskt granskande dimension i undersökningen: genom ideologikritik försöker forskaren härleda politiska argument/ståndpunkter till ideologiska idealtyper. Är verkligen partiet så liberalt som de utger sig för att vara, eller tycks argumenten snarare visa att det finns konservativa element som styr de politiska förslagen?

Dessa metoder tydliggör såväl ideologi som ideologisk förändring. Det vetenskapsteoretiska/epistemologiska antagandet som görs, är alltså att kvalitativ textläsning och systematiserande klassificering utifrån givna idealtyper, såsom beskrivits, ger oss en god inblick i verkligheten. Metoden måste tjäna två syften: den måste kunna fånga upp en förändring och den måste göra en analys av ideologins fundament möjlig.¹¹

Ett av de mer uppmärksammade svenska forskningsarbetena om ideologi och ideologiska förändringar i europeisk partipolitik har gjorts av statsvetaren och tillika professorn Marie Demker. I sin avhandling ”I nationens intresse? Gaullismens partiideologi 1947-1990” erbjuder Demker både beskrivningar av och förklaringar till framväxten och utvecklingen av den franske presidenten Charles de Gaulles politiska rörelse, vilken kom att få stor inverkan på den europeiska efterkrigshistorien. I avhandlingen analyseras gaullismen utifrån på förhand givna *idealtyper*, en konservativ och en liberal idealtyp, vars attribut och karaktäristika definieras i löptext. Demker understryker att de två ideologierna är just idealtyper och har därför inga genuina empiriska motsvarigheter,¹² och som hon skriver: ”...uppgiften för forskningen blir att klarlägga hur nära eller långt ifrån dessa idealtyper verkligheten ligger”¹³. Demker överbryggar teori och verklighet genom att utifrån dessa idealtyper skapa så kallade ”postulat”, vilka i korthet definieras enligt följande:

Enligt min uppfattning bygger doktrinen på ett antal postulat som sinsemellan inte behöver ingå i ett konsistent system. En metafor för relationen mellan doktrin och postulat är de grekiska templen, ett väldigt tak med ornamenterade friser bärs upp av ett antal kraftiga pelare. Pelarna är en bild för postulaten medan takkonstruktionen är en bild för doktrinen. Partidoktrinen kan synas enhetlig utan att bygga på postulat som utgör ett enhetligt system eftersom doktrin liksom postulat berör olika

¹⁰ Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 3., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007. Sid. 238

¹¹ Citat från Demker, Marie, *I nationens intresse? [Elektronisk resurs] : gaullismens partiideologi 1947-1990*, Nerenius & Santéus, Diss. Göteborg : Univ., Stockholm, 1993. Tillgänglig från: <http://hdl.handle.net/2077/17554>. Sid. 64

¹² Demker, Marie, *I nationens intresse? [Elektronisk resurs] : gaullismens partiideologi 1947-1990*, Nerenius & Santéus, Diss. Göteborg : Univ., Stockholm, 1993. Tillgänglig från: <http://hdl.handle.net/2077/17554>. Sid. 72

¹³ Demker, Marie, *I nationens intresse? [Elektronisk resurs] : gaullismens partiideologi 1947-1990*, Nerenius & Santéus, Diss. Göteborg : Univ., Stockholm, 1993. Tillgänglig från: <http://hdl.handle.net/2077/17554>. sid. 72

områden inom ideologin. Vissa postulat styr t ex doktrinen ifråga om människosyn och andra ifråga om ett utopiskt samhälle.¹⁴

Fördelen med ett sådant angreppssätt är att ideologistudien blir mer operationaliserad. Grundtanken är att det abstrakta ideologiska ”taket” bärs upp av ett antal ”pelare”. Genom att länka samman den höga abstraktionsnivån (ideologin) med den lägre abstraktionsnivån (förslagen, åtgärderna) via postulat(ideologiskt styrda antaganden), blir kopplingen mellan teori och empiri tydligare i undersökningen. Demker skapar därefter mätpunkter baserat på postulaten och ideologins förändring, och placerar in dem i en analysmodell.

Demkers avhandling är alltså ett exempel på hur man som forskare kan överbrygga abstraktion och ”verklighet” på ett enkelt och effektivt sätt. I denna uppsats har jag valt att inspireras av Demkers ideologianalys. Målet är att finna en analysmodell som på ett enkelt sätt kan beskriva den ideologiska synen på dels de internationella relationerna, dels det nationella försvaret (huvudsakligen den militära aspekten). Förhoppningen är att på så sätt skapa en helhetsbild över det som ska undersökas, nämligen försvarspolitiken.

Min analys vilar teoretiskt på fyra politiska filosofier(idealtyper), som länkas samman med empirin via definierade kännetecken/karaktäristik för respektive idealtyp. Dessa kategoriska kännetecken ska ses som en länk mellan de konkreta politiska förslagen och de teoretiska idealtyperna. Den teoretiska modellen bildliggörs i form av figurerna 1.1 och 1.2, vilka presenteras längre fram i uppsatsen. Principen om idealtyper innebär att de olika ideologierna/filosofierna är formulerade på ett kontrasterande sätt som ämnar tydliggöra de skillnader som finns mellan policys med olika typer av tankegoods. Samtidigt ska de fyra idealtyperna komplettera varandra och skapa en helhetsbild över försvarspolitiken. Valet av liberal respektive realistisk teori syftar alltså till att beskriva undersökningsobjektets försvarspolitik ur internationellt perspektiv, medan idealtyperna hök-duva ämnar att beskriva försvarspolitiken ur nationellt och mer militärt perspektiv. När undersökningens källmaterial genomgår den kvalitativa bearbetningen, kommer således nyckelsatser och meningar att relateras till dessa olika idealtyper. På så sätt görs en tydligare koppling mellan verklighet och abstraktion. Tanken är att varje idealtyp ska utgöra en pol som har sin negativa motsvarighet på andra sidan axeln. Det ska tilläggas att min placering av partiets olika perioder på den ideologiska figuren bygger på mina uppskattningar, vilken alltså härrör från kvalitativ textbearbetning och inte på kvantitativa data. Sålunda är det svårt att göra några exakta omdömen, vilket läsaren ska hålla i minnet.

¹⁴ Demker, Marie, *I nationens intresse? [Elektronisk resurs] : gaullismens partiideologi 1947-1990*, Nerenius & Santérus, Diss. Göteborg : Univ.,Stockholm, 1993. Tillgänglig från: <http://hdl.handle.net/2077/17554>. sid. 66

Det är återigen viktigt att påpeka att dessa olika inriktningar är idealtyper, och motsvaras aldrig fullt ut i verkligheten. Idealtyperna är inte heller ömsesidigt uteslutande. Det finns vissa gemensamma nämnare mellan exempelvis duvornas och liberalernas syn på icke-militära organisationer, likaså kan ett undersökningsobjekt inneha såväl realistiska som liberala egenskaper. Mänsklig aktivitet är ofta fyllt med motsättningar, vilket också är fallet inom politiken. Därmed kan en aktörs position i modellen vara någonstans emellan två idealtyper, beroende på hur forskaren värderar de variabler som framkommer i källmaterialet. Här är det viktigt att forskaren är lojal med sin forskningsmetod, och väger satsar och påståenden mot varandra. Ofta är en idealtyp dominerande. Återigen är det viktigt att påpeka att jag valt dessa idealtyper med målet att kunna beskriva internationell och nationell försvarspolicy på ett så tydligt sätt som möjligt, och samtidigt ringa in de väsentliga delarna av försvarspolitiken; synen på internationella relationer och synen på försvarsmakten.

Det här kan ses som en nackdel med analysverktyget; om idealtyperna inte har någon motsvarighet i verkligheten, och det studerade objektet inte kan inordnas i varken den ena eller andra klassificeringen – finns det då någon vetenskaplig poäng med att använda verktyget? Jag menar bestämt att det finns det. Politiska program och politiskt handlande utgår i regel från en ideologisk uppsättning tankegods, vilken i sig är abstrakt. En stat vars styre exempelvis förespråkar en fri marknad tenderar ändå att uppleva problem när idéerna ska omsättas i praktiken, då olika faktorer såsom kartellbildningar, monopol och motverkande intressen tenderar att ha inverkan. I och med detta motsvarar inte idealbilden verkligheten. Därmed är det inte sagt att idealbilden saknar betydelse för verklighetens utformning, tvärtom. Nyckeln till en välfungerande analysmodell är snarare att hitta idealtyper vars relevans logiskt kan motiveras med hänvisning till tidigare forskning och empiri.

1.6 Bakgrund – De pragmatiska bönderna

”Bröder, låtom oss enas!”. Så lød uppropet i tidningen Landsbygden som lantbrukaren Carl Berglund lät publicera 1910.¹⁵ Detta upprop lade grunden för Bondeförbundet, ett parti som ämnade att främja bondeklassens intressen i den svenska riksdagen. Partiets grundande skedde under en turbulent tid i Sveriges historia. Industrialiseringen blev alltmer utbredd, arbetarklassen växte explosionsartat och stora rösträttsreformer var i vardande. De jordlösa industriarbetarnas intressen kanaliserades politiskt genom Socialdemokraterna under ledning av Hjalmar Branting – behovet av ett parti som kunde företräda de jordägande lantbrukarna och utgöra en motvikt mot

¹⁵ Dahlberg, Mailis & Dahlberg, Mailis, *100 år av handlingskraft: [jubileumsboken 1910-2010]*, Jengel, Östersund, 2010. Sid. 16

socialiseringsidéer var således stort. Flera lantbrukarpartier grundades under 1910-talet, och i valet 1917 klev de första ledamöterna in i riksdagshuset. 1920 kunde dock samtliga partier gå samman under Bondeförbundets fana.¹⁶ De kommande 50 åren kom partiet att hålla ett stabilt väljarstöd på mellan 10-15 % av väljarkåren.¹⁷

Den tilltagande industrialiseringen och effektiviseringen av lantbruket kom dock att utgöra en utmaning för Centerpartiet. Bönderna utgjorde en allt mindre andel av väljarkåren, och snart föddes ett behov av att bredda sin målgrupp. Centerpartiets väg från ett renodlat intresseparti till ett mer ideologiskt uppbyggt parti har varit föremål för många statsvetenskapliga och historiska diskussioner. Vad präglar centerpartistisk politik?

I statsvetaren Katarina Barrlings omtalade avhandling ”Partikulturer – Kollektiva självbilder och normer i Sveriges riksdag” beskrivs Centerpartiet som den svenska politikens stora pragmatiker, vilket kan härledas till partiets rötter i lantbrukarkulturen. Barrling menar att partiets politiska vägval ofta präglas av konsensusvilja och eftertänksamhet baserat på praktisk erfarenhet:

I förhållande till temat politisk förmåga har centergruppen en självbild som är sakinriktad och anknyter till praktisk erfarenhet i stället för teoretiska resonemang. När teoretisk kunskap redovisas bör den enligt gruppens sätt att se helst formuleras på ett sådant sätt att den anknyter till praktiskt vardagsliv och konkreta erfarenheter. [...]Partiets politiska idéer intar en undanskymd plats, till förmån för den praktiska erfarenheten. Vissa ledamöter påpekar även att gruppens främlingskap inför det teoretiska sammanhänger med frånvaron av tydlig ideologi.¹⁸

Enligt detta resonemang bör alltså den centerpartistiska försvarspolitiken i hög grad präglas av konsekvensanalys snarare än ideologisk koherens. Barrling vidareutvecklar denna tes när hon skriver om Centerpartiets syn på ansvar:

I stället för att betona idémässig renlärighet anser sig centergruppen förespråka ett pragmatiskt synsätt där det väsentliga är att få största möjliga genomslag för sina idéer i form av parlamentariska beslut, även om detta förutsätter väsentliga eftergifter. Gruppen beskriver sig sålunda som pragmatisk och resultatnriktad snarare än idétrogen.¹⁹

Inom statsvetenskapen brukar partiets ideologiska positionering på den så kallade ”höger/vänster-skalan” vara beroende av två huvudsakliga variabler; synen på ekonomi och synen på vilka värderingar som bör vara normativa i samhället. Centerpartiet, som ursprungligen skulle företräda lantbrukarnas intressen och vars politik präglas av pragmatism, har av många

¹⁶ Dahlberg, Mailis & Dahlberg, Mailis, *100 år av handlingskraft: [jubileumsboken 1910-2010]*, Jengel, Östersund, 2010. Sid. 30

¹⁷ Oscarsson, Henrik. <http://www.henrikoscarsson.com/2010/06/valresultat-1921-2006.html> (Statistik från Statistiska Centralbyrån). Hämtat 2016-01-07

¹⁸ Barrling Hermansson, Katarina, *Partikulturer: kollektiva självbilder och normer i Sveriges riksdag*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Univ., 2004, Uppsala, 2004. Sid. 153

¹⁹ Barrling Hermansson, Katarina, *Partikulturer: kollektiva självbilder och normer i Sveriges riksdag*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Univ., 2004, Uppsala, 2004. Sid. 154

ansetts sakna tydlig ideologi (även om partiet främst ansetts röra sig mellan socialliberalism och nyliberalism).²⁰

Såväl internationell politik som försvarspolitik skiljer sig dock från nationell politik i och med att den utgår från statens intressen i en regional och global kontext snarare än partiets intressen, vilket inte lämnar lika stort utrymme för ideologiska överväganden enligt den traditionella höger/vänster-skalan. Därmed är det inte sagt att internationell politik och försvarspolitik saknar ideologisk kompass, men premisserna och kontexten ter sig annorlunda. Exempelvis är EU-parlamentet organiserat utefter ideologisk tillhörighet genom gemensamma europeiska partigrupper, men samtidigt har respektive ledamot fått sitt mandat från väljarna i hemlandet.

²⁰ Se bl.a. Bäck, Mats & Möller, Tommy, *Partier och organisationer*, 6., [rev. och aktualiserade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2003

2. Teori

2.1 Realism

Det är svårt att prata om en sammanhållen, enhetlig variant av realism då termen kan syfta på ett flertal mer eller mindre olikartade åskådningar. Det finns dock ett par centrala element som utgör ryggraden av realistisk teoribildning. För det första har realister en statscentrerad syn på den internationella politiken. Enligt realismen är staterna de enskilt viktigaste aktörerna inom internationell politik, och ses som suveräna spelare på den internationella planen då respektive regering åtnjuter juridisk legitimitet inom de egna staten.²¹ För det andra menar realister att alla staters övergripande mål alltid är överlevnad, vilket innebär att de primärt drivs av och agerar utifrån nationens intresse. Då världen består av ett sammanhängande system av stater som alla drivs av egenintresse, råder internationell anarki. Denna slutsats har fått realister som Henry Kissinger²² att sträva efter att uppnå relativ maktbalans mellan supermakter på den internationella arenan, med syftet att undvika krig (även om han anser osannolikt för en verklig maktbalans eller världsordning att uppstå).²³ För det tredje, vilket följer av de två tidigare satserna, är självhjälp den enda princip som stater kan agera utifrån i en anarkisk värld utan en global regering.²⁴ Därtill är realister inte främmande för att nyttja kraft/våld för att nå politiska mål.²⁵

2.2 Liberalism

Till skillnad från realismen menar liberala teoretiker att staten är en av flera betydelsefulla aktörer på den internationella scenen men att även icke-statliga aktörer, ekonomiska system, idéer, och värderingar fyller viktiga funktioner.²⁶ Liberaler menar att nationella intressen och maktpolitik förvisso spelar stor roll, men att dessa i grund och botten är sprungna ur idéer vilka till sin natur är förändringsbara.²⁷ Liberalismen har därför stor tilltro till progression och möjligheterna till förändring. Målet är att inkludera världen i ett system baserat på universella värden. Juridik har en central roll. På så sätt har liberalismen en betydligt mer gränsöverskridande utblick än de statscentrerade realisterna. Enligt liberalismen har stater, liksom individer, olika karaktäristik –

²¹ Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 5. ed., Oxford University Press, Oxford, 2011. Sid. 96

²² USA:s utrikesminister mellan åren 1973-1977

²³ Se bl.a. Kissinger, Henry. *World Order*, 2014

²⁴ Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 5. ed., Oxford University Press, Oxford, 2011. Sid. 87

²⁵ Snyder, Craig A. & Snyder, Craig A. (red.), *Contemporary security and strategy*, 3rd ed., Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2012. Sid. 20

²⁶ Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 5. ed., Oxford University Press, Oxford, 2011. Sid. 103-112

²⁷ Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 5. ed., Oxford University Press, Oxford, 2011. Sid. 102

vissa är krigiska, andra är toleranta och fredliga,²⁸ och varje stats utrikespolitik tenderar att vara starkt präglad av dess inrikespolitik. Det gör att liberala, fredliga och demokratiska stater tenderar att ha liknande karaktär på den internationella arenan. För att kunna inkludera världen i ett system av gemensamma värden måste därför liberala och demokratiska idéer och lagar knyta samman staterna via gemensamma institutioner.²⁹ Exempel på sådana institutioner är FN och deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna.

2.3 Hökar

”War hawks”(”Krigshökar”) är ett begrepp som ofta förekommer inom framför allt amerikansk politik, och syftar till att beskriva personer som förespråkar höga försvarsanslag och militära insatser. Höken som symbol är en referens till rovdjuret, vars överlevnadsförmåga hänger på beväpning och jaktinstinkt. Att vara hök är inte nödvändigtvis förenat med en specifik ideologi eller filosofi, men ofta är det inom politisk realism som hökarna framträder.³⁰ Sean L. Jones, forskare i internationell säkerhetspolitik, menar exempelvis att benägenhet att använda militär makt för att erhålla politiska fördelar är karaktäristiskt för en ”hök”, även om han själv menar att begreppet ofta sammanfaller med realism.³¹ I den här uppsatsen har jag valt att använda begreppet ”hök” för att sammanföra en uppsättning försvarspolitiska och inbördes närliggande ståndpunkter. Stipulationen är delvis min egen, men har gjorts med nyss nämnda teorier som bakgrund. Ståndpunkterna kan sägas utgöra kännetecknen som, då samtliga är identifierade, skapar en extrem idealtyp. Primära kännetecknen för vad jag i undersökningen kallar en hök, är en positiv inställning till höga försvarsanslag³² samt tilltro till militär makt som politiskt medel.³³

2.4 Duvor

Användandet av duvan som symbol för fred och kärlek har rötter som sträcker sig tillbaka genom tusentals år och genom många olika kulturer. I den bibliska berättelsen om Noaks ark återvänder

²⁸ Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 5. ed., Oxford University Press, Oxford, 2011. Sid. 102

²⁹ Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 5. ed., Oxford University Press, Oxford, 2011. Sid. 102-103

³⁰ Snyder, Craig A. & Snyder, Craig A. (red.), *Contemporary security and strategy*, 3rd ed., Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2012. Sid. 20

³¹ Snyder, Craig A. & Snyder, Craig A. (red.), *Contemporary security and strategy*, 3rd ed., Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2012. Sid. 20

³² Snyder, Craig A. & Snyder, Craig A. (red.), *Contemporary security and strategy*, 3rd ed., Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2012. Sid. 205

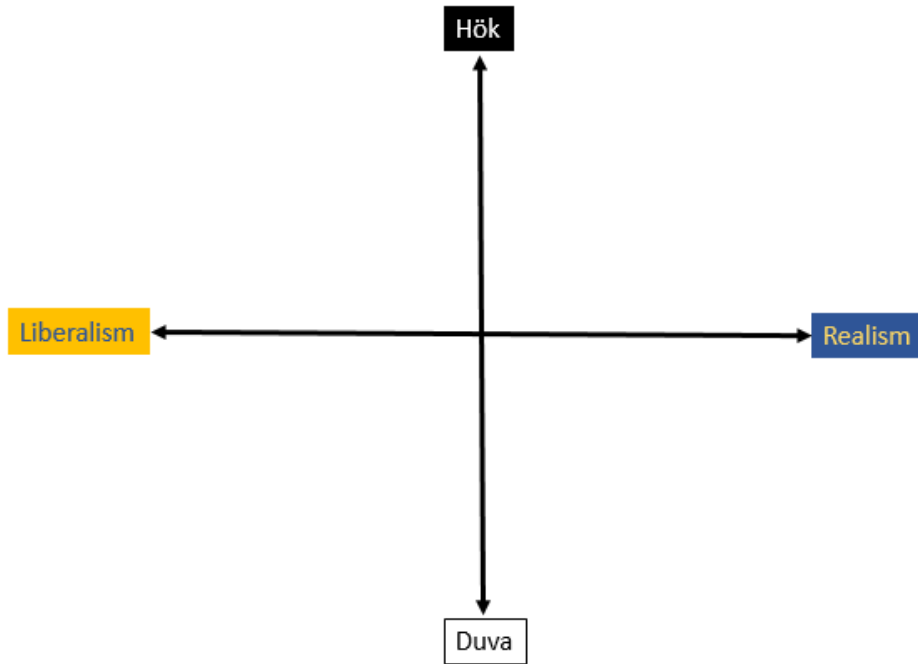
³³ Snyder, Craig A. & Snyder, Craig A. (red.), *Contemporary security and strategy*, 3rd ed., Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2012. Sid. 20-21

duvan till arken med en olivkvist i näbben, vilket markerar slutet på katastrofen och fredsförbundet mellan Gud och människorna. I modern tid har duvan blivit en välkänd symbol för pacifism och den internationella freds rörelsen. Även inom försvarspolitikens används begreppet ”duva” för att beskriva personer som förespråkar militär nedrustning och icke-militära lösningar på konflikter. På så sätt ligger begreppet nära det tankegodt som är förenat med Democratic Peace Theory, och politisk idealism. Oliver Richmond, forskare i internationella relationer, beskriver pacifistisk idealism i termer av nedrustning, tilltro till internationell rätt och vilja till internationella samarbeten.³⁴ Liksom begreppet ”hök” är ”duva” inte förenat med en specifik ideologi, utan används i uppsatsen som en paraplyterm för att sammanföra en uppsättning försvarspolitiska och inbördes närliggande ståndpunkter. Likaså är stipulationen delvis min egen, men har gjorts med nämnda teoretiska bakgrund. De sammanlagda kännetecknen skapar även i detta fall en extrem idealtyp, vilken undersökningsobjektet kan ligga mer eller mindre nära. Kännetecknen för vad jag i uppsatsen kallar en positiv inställning till nedrustning³⁵ samt tilltro till icke-militära organisationer i konfliktsituationer.³⁶

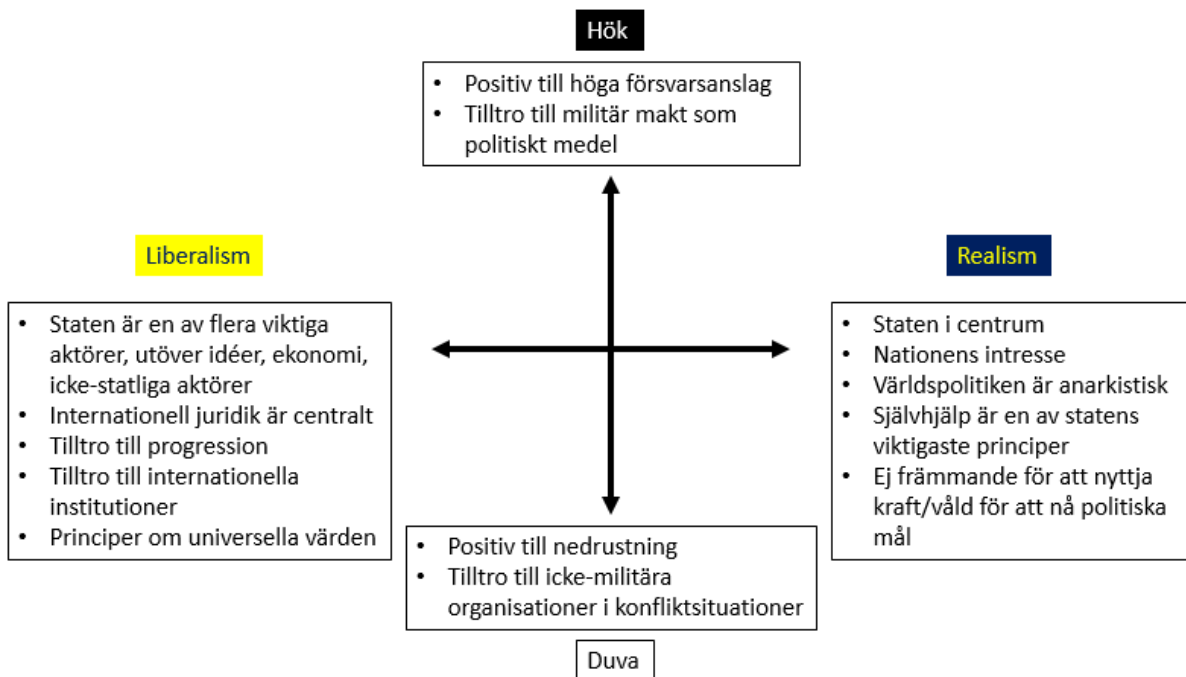
³⁴ Richmond, Oliver P., *Peace in international relations*, Routledge, London, 2008. Sid. 21-22

³⁵ Richmond, Oliver P., *Peace in international relations*, Routledge, London, 2008. Sid. 22

³⁶ Richmond, Oliver P., *Peace in international relations*, Routledge, London, 2008. Sid. 35

Figur 1.1 Analysverktyget. Figuren illustrerar två axlar, som representerar försvarspolitisk filosofi i internationellt och mer strikt militärt avseende. Definitionen av idealtyperna och dess tankegods finns under rubrikerna 2.1 till 2.4, och där återfinns också karaktäristiken för idealtyperna.

Figur 1.2 Åskådningarnas tankegods. Kommentar: Åskådningarna är inte ömsesidigt uteslutande, men har särskiljande karaktäristik. Det finns dock vissa gemensamma drag mellan duva-liberalism i synen på bl.a. icke-militära organisationer, samt hök-realism i synen på våldsanvändning. Därmed hänger dessa med inte med nödvändighet ihop.

3. Centerpartiets försvarspolitiska historia

3.1 1912-1943 - Inga fler bondeoffer!

Strax efter att Carl Berglund gjort sitt upprop till bönderna och grundat Bondeförbundet³⁷ stod Europa inför en annalkande katastrof. De politiska situationen på Balkan blev alltmer spänd, och Europas två militärallianser slipade knivarna. Försvarsfrågan var således het i Sverige i början av 1910-talet, vilket bland annat brukar manifesteras i historieskrivningen via striden om det eventuella byggandet av pansarskeppet Sverige och Borggårdskrisen 1914, vilket resulterade i att regeringen Staaff lämnade in sin avskedsansökan. Det nybildade Centerpartiet förespråkade ett ”fullt effektivt försvar”³⁸, men att försvarsmakten inte kan tillåtas beröva jordbruket alltför stor arbetskraft.³⁹ Därtill menade partiet att allmän sparsamhet med allmänna medel måste vidmakthållas, i synnerhet ville man undvika alla former av nya beskattningar på jord.⁴⁰ Denna sparsamma och intressedrivna hållning präglar partiets försvarspolitik under nästan två decennier. Strax efter första världskrigets slut vill partiet skära ned på försvarsanslagen ”successivt i den mån landets inre och yttre politiska förhållanden medgiva”⁴¹. Man avvaktade med att ge några fasta riktlinjer tills försvarsrevisionen presenterat sin rapport.⁴² Den enda beredskap som inte fick avvecklas var den som rörde livsmedelsförsörjningen – det svenska jordbruket skulle skyddas och självförsörjningsförmågan säkerställas.⁴³

Partiet intar en närmast isolationistisk hållning under mellankrigstiden. Centerpartiet krävde, ”jämsides med sin fredspolitik, en utrikespolitik i fast nationell riktning under utestängande utländska inflytelser”⁴⁴. I början av 1920-talet avlöser kriserna varandra i Europa, inte minst i Ryssland och Tyskland. Detta föranleder Centerpartiet att förorda vissa förstärkningar av bland annat flottan och flygvapnet, och man avsåg att följa de förpliktelser som medlemskapet i det

³⁷ I resterande delen av uppsatsen kommer partinamnet ”Centerpartiet” att användas, vilket antogs 1957.

³⁸ *Bondeförbundets program 1912*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

³⁹ *Bondeförbundets program 1912*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt *Bondeförbundets valprogram 1917*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁴⁰ *Bondeförbundets program 1912*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁴¹ *Grundprogram och stadgar för Bondeförbundet 1919*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt *Bondeförbundets program 1920*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁴² *Bondeförbundets valprogram 1921*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁴³ *Bondeförbundets valprogram 1921*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁴⁴ *Bondeförbundets valprogram 1921*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

nybildade Nationernas Förbund ansågs medföra.⁴⁵ Principen om sparsamhet är dock starkt vägledande, vilket bland annat visar sig i frågan om försvarets personalförsörjning. Värnplikten sågs som en fosterländsk skyldighet, men man förordade samtidigt stöd till frivilliga skytteförbund och en minskning av värnpliktstiden.⁴⁶ Den sparsamma försvarspolitiken ges en historisk dimension när partiet i 1933 års grundprogram skriver:

För Sveriges jordbruksfolk, som av sin historia lärt, vilka offer av blod och egendom som krig, utländskt överväld och förtryck medföra, måste fred och samförstånd mellan folken samt värnandet av vårt lands frihet och oberoende vara en hjärtesak[...]⁴⁷

Viljan att lära av historien är ett återkommande inslag, vilket bland annat visar sig när orosmolnen återigen hopar sig över Europa. I januari 1933 utropas Adolf Hitler till rikskansler i Tyskland, och landets korta period av demokratisk parlamentarism avslutas snabbt. 1936 rullar tyska styrkor provokativt in i det tyskägda (men sedan Versaillesfreden demilitariserade) ”Rhenlandet”, och hotet om krig kommer allt närmare. Samma år beslutar den svenska riksdagen om en förstärkning av försvaret, ett beslut som Centerpartiet står bakom.⁴⁸ Man uttrycker också en vilja att stärka Nationernas Förbund till ”en fredsorganisation, som eftersträvar den kollektiva säkerheten utan att skjuta fram de mindre staterna i första linjen och ålägga dem alltför tunga förpliktelser och farliga krigsrisker”⁴⁹. Tilltron till NF:s möjliga kapacitet är alltså fortsatt stor. Småbönder och de små staterna tycks ses med liknande ögon.

Den 1:a september 1939 bröt andra världskriget ut i och med det tyska anfallet på Polen. Med syftet att värna den politiska stabiliteten valde den socialdemokratiska statsministern Per-Albin Hansson att bilda en samlingsregering, där samtliga riksdagspartier⁵⁰ utom kommunisterna fanns representerade. Här läggs grunden för den så kallade ”neutralitetspolitiken”, vilken kom att präglade Sverige under flera decennier framöver. Centerpartiet uttrycker ett fast stöd till

⁴⁵ *Bondeförbundets valprogram 1924*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt *Bondeförbundet 1928*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁴⁶ *Bondeförbundets valprogram 1924*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁴⁷ *Bondeförbundets grundprogram 1933*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt *Bondeförbundet 1932*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁴⁸ *Bondeförbundets valprogram 1936*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁴⁹ *Bondeförbundets valprogram 1936*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁵⁰ Samlingsregeringen bestod mellan åren 1939-1945 av Socialdemokraterna, Högerpartiet, Bondeförbundet och Folkpartiet

samlingsregeringen och den konsensuspolitik som förs.⁵¹ Det eskalerande världskriget gör förstärkningar av försvaret till en absolut nödvändighet, och en upprustning pågår successivt. Försvarsförstärkningarna och neutralitetspolitiken ses av Centerpartiet som ”nationella uppgifter av icke-partiskiljande betydelse och det är till gagn för hela landet i dessa tider att så förbliva”.⁵² Sverige och det svenska samhället skulle försvaras till varje pris, och Centerpartiet formulerar sin syn på de samhällslement som Sverige med sitt försvar ska slå vakt om. Lantbruksintressen, arbete, sparsamhet, lagbunden ordning och frihet under ansvar är ideologiska stöttepelare, men partiet betonar också att ”Vår fädernesärvda religion och vårt svenska kulturarv, som alltid haft starka fästen i allmogehemmen, utgöra oersättliga värden”⁵³. En konservativ grundton finns med som en röd tråd i partiets partiprogram ända sen starten, men just nämnda formulering är särskilt tydlig.

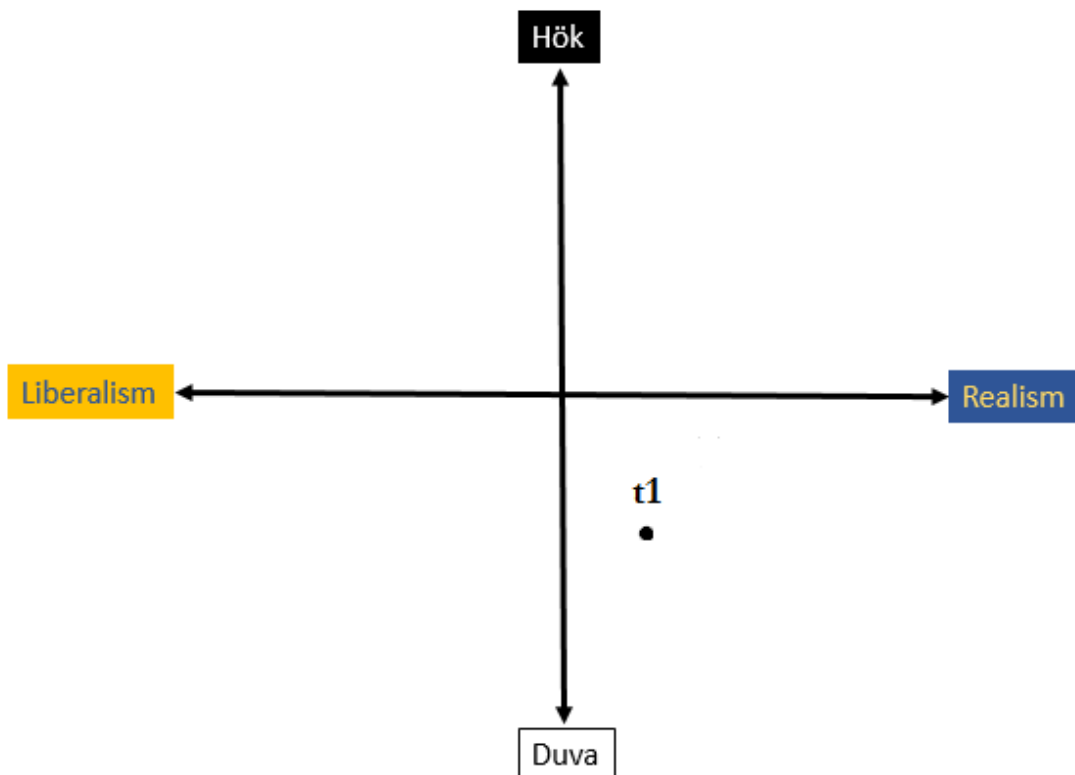
⁵¹ *Bondeförbundets valprogram 1940*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁵² *Bondeförbundets valprogram 1940*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁵³ *Bondeförbundets valprogram 1940*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

3.1.1 Delanalys 1

Vad som framkommer tydligt under denna period är att klassintresset är en helt central del i den centerpartistiska försvarspolitik. Omsorgen för lantbruksnäringen är vägledande i de flesta ställningstaganden som görs. Detta manifesteras exempelvis genom skepsis mot tvångsutskrivningar av värnpliktiga bönder, skepsis mot beskattning (i synnerhet på jord) och värnandet av den nationella livsmedelsförsörjningen. Intressant är också att en tydlig historisk dimension finns i synen på försvarsmakten; krig har genom åren medfört blodiga uppoffringar för bönderna. Centern eftersträvar dock konsensus i riksdagen kring försvarsfrågorna, och partiet bifaller viss upprustning av försvarsmakten då de båda världskrigen står för dörren. Det är samtidigt sparsamhet och effektivitet som är nyckelord för partiets generella hållning. Detta, tillsammans med viljan till statlig sparsamhet och tilltron till det icke-statliga NF:s kapacitet, gör att partiet huvudsakligen framstår som en duva. Likaså finns en historisk dimension partiets generella värderingar – det nationella kulturarvet är värt att försvaras från utländska impulser. Andra stater och kulturer ses som konkurrenter till nationens och lantbrukets intressen. Detta skapar en huvudsakligen realistisk hållning i den internationella politiken, även om tilltron till NF samtidigt har en liberal ton. Sammanfattningsvis präglas Centerpartiet av tydlig isolationism i sin utrikespolitik under denna period.

Figur 1.3 1912-1943 (t1)

3.2 1944-1989 - Samarbetsvilja under kärnvapenhot

När freden lade sig över Europa i maj 1945 kunde Sverige äntligen pusta ut. Landet hade lyckats hålla sig utanför kriget, och hade under krigsåren lyckats bygga upp ett försvar som var betydligt starkare än när världsbranden startade. Samlingsregeringen upplöstes under sommaren och val stundade samma höst. Det var dock få som förordade några större nedskärningar på försvarsanslagen. Det kalla kriget mellan Warszawapakten och NATO inleddes, och plötsligt fanns även hotet om kärnvapenkrig med i bilden. Erfarenheterna från krigsåren tycktes förmå Centerpartiet att vidhålla den kurs som då varit gynnsam. Konsensus, konsekvent neutralitetspolitik, sparsamhet och ett kostnadseffektivt men ändamålsenligt försvar efter omvärldskraven var tre stöttepelare som kom att prägla partiets försvarspolitik även kommande decennier. Under 1970-talet förs dessutom en etisk punkt in i partiprogrammet – möjligheten till vapenfri värnplikt.⁵⁴

Vad som dock kommer att förändras redan i slutet av andra världskriget, är att Centerpartiet alltmer kommer att förespråka ett utvidgat internationellt samarbete, där det nordiska samarbetet sågs som allra viktigast.⁵⁵ Samarbetsvisionerna var inte militära till sin natur, men var tänkta att ge en indirekt försvarspolitisk effekt. Denna proaktiva syn på fredsarbetet blir särskilt explicit på 1950-talet:

Oroväckande är vidare den växande skillnaden mellan fattiga och rika länder [...] vars mest slående uttryck är brist på livsmedel för stora delar av mänskligheten och överskott för andra. I en värld, där de geografiska avstånden alltmer förkortas, leder denna skillnad till politiska spänningar.⁵⁶

Det internationella arbetet skulle ”grundas på principer, som bevara och värna folkens frihet och självbestämmanderätt”⁵⁷ och ”Västerlandets demokratiska samhällsideal”⁵⁸. Försvars- och utrikespolitiken blir alltså alltmer präglad av idéer om universella värden. Dessa värden formuleras under 1950-talet i termer av ”demokrati”, ”frihet” och ”nationellt självbestämmande”, men från 1960-talet och framåt blir FN:s deklaration om mänskliga rättigheter ett självklart

⁵⁴ Centerpartiet, *Målet är jämlikhet och decentralisering*, 1970, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁵⁵ *Bondeförbundets valprogram 1944*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁵⁶ *Centerpartiets valprogram 1959*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁵⁷ *Bondeförbundets valprogram 1940*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁵⁸ *Centerpartiets valprogram 1959*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

rättesnöre i Centerpartiets internationella politik.⁵⁹ Partiets tidigare positiva inställning till Nationernas Förbund hade fått sig en hård törn efter andra världskrigets utbrott, och under flera år uttrycker man en klar skepsis gentemot det återfödda Förenta Nationerna⁶⁰, men partiet återfår alltså tilltron till den multilaterala fredsorganisationens politiska kapacitet.

Trots sin pacifistiska utrikespolitik, där bistånd, mänskliga rättigheter, icke-spridning av kärnvapen och nedrustning är vanliga teman,⁶¹ fortsätter Centerpartiet att förespråka ett försvar med tröskeeffekt⁶². Det ses som en ”ofrånkomlig nödvändighet”⁶³ under hotet om ett potentiellt tredje världskrig, även om partiet alltid förespråkar effektiviseringar och sparsamhet då det är möjligt.⁶⁴ Ett starkt försvar ses närmast som en garant för att kunna föra en aktiv och självsäker utrikespolitik.⁶⁵ Vad gäller livsmedelsförsörjningen och den nationella självförsörjningen håller dock Centerpartiet en fast linje – jordbruket är ett säkerhetsintresse och måste skyddas från betungande beskattning.⁶⁶

Inför valet 1956 börjar Centerpartiet propagera för något som kom att vara en profilfråga under de kommande 50 åren – kärnkraftens och kärnvapnens avskaffande.⁶⁷ Under de första åren är partiet mest angeläget om att verka för kärnkraftens nyttjande för fredliga ändamål⁶⁸, men från 1973, med Thorbjörn Fälldin som partiledare, inleddes ett principiellt motstånd mot kärnkraften

⁵⁹ *Valprogram för landsbygdspartiet Bondeförbundet 1952*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt *Centerns valprogram 1964*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁶⁰ *Valprogram för landsbygdspartiet Bondeförbundet 1948*. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁶¹ Se t.ex. *Centerns program inför valet den 19 september 1982*. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁶² En så kallad ”tröskeeffekt” innebär att ett försvar anses så starkt, att en potentiell motståndare avstår angrepp på grund av risken för hårdnackat motstånd och stora förluster.

⁶³ *Valprogram för landsbygdspartiet Bondeförbundet 1948*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁶⁴ Bondeförbundets handlingsprogram 1951. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt *Centerpartiet 1960*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁶⁵ Se t.ex. *Centerpartiets valprogram 1959*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07, *Centerpartiet, VAL-programmet 1968*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt *Centerpartiet, Framtidspolitik i 40 punkter, 1973*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁶⁶ Se t.ex. *Centerpartiet, VAL-programmet 1968*. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt *70 punkter inför valet 1979*. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁶⁷ *Bondeförbundets valprogram 1956*. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁶⁸ *Bondeförbundets valprogram 1956*. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

på miljömässig grund.⁶⁹ Just miljön blir en allt större profilfråga från 1970-talet och framåt, och får som nämnts tydlig inverkan på utrikes- och försvarspolitiken. Centerpartiet vidareutvecklar sin syn på internationella relationer och vikten av resursutjämning mellan stater, och menar i synnerhet från och med mitten av 1970-talet att internationellt miljö- och rättvisearbete är av stor vikt för världsfreden.⁷⁰ Arbetet för internationell social ”rättvisa” vittnar om en viss ideologisk förändring mellan 1970- och 1980-talet. Partiets värnande av principer och rättigheter får ett tillägg i och med åsikten att den internationella fördelningspolitiken behöver utvecklas.

Som vi kan notera växer sig Centerpartiets internationella engagemang allt starkare efter andra världskrigets slut, och fredsarbetet vilar till stora delar på hoppet om internationella samarbeten, inte minst inom Norden, där principen om ”icke-våld”⁷¹ är vägledande.⁷² Samarbetena är dock inte militära, utan har som tidigare en civil och militärt proaktiv prägel. Genom tätare samarbeten mellan länder på olika arenor och på olika nivåer, hoppas man kunna medverka till avspänning och nedrustning.⁷³ Det nationella totalförsvaret med tröskeffekt står dock fast, och 1981 står den svenska försvarsmakten inför skarpt läge då den sovjetiska ubåten U-137 gick på grund i Karlskronas skärgård. När den centerpartistiske statsministern Thorbjörn Fälldin blev meddelad om händelsen av Överbefälhavaren löd hans order ”Håll gränsen!”⁷⁴. Det kalla krigets realiteter gjorde sig påmind i regeringsställning.

Tanken om utökad Europeisk integration växer sig allt starkare under 1980-talet⁷⁵, och slår igenom fullt ut i början av 1990-talet (som vi senare kommer att se). Den svenska jordbruksnäringen är dock fortsatt en stark hjärtefråga, och får inte missgynnas av de internationella samarbetena. Den nationella självförsörjningen av livsmedel ses som en nödvändig premis för alliansfriheten, och alliansfriheten ses som ett avgörande hinder för ett medlemskap i EG⁷⁶.⁷⁷ Denna ståndpunkt kom att förändras under det omvälvande 1990-talet.

⁶⁹ Centerpartiet, *Framtidspolitik i 40 punkter*, 1973, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁷⁰ Se t.ex. *Centerpartiets valprogram program 1976*. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07, *Centerpartiet, partiprogram 1981*. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt Centerpartiet, *Valprogram 1989-1991*, <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁷¹ Centerpartiet, *Jämlikhet*, 1970, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁷² *Med Centern för framtiden 1985*. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁷³ Denna ståndpunkt framkommer tydligt i partiprogrammen från 1970-talet och framåt.

⁷⁴ Återberättat av T. Fälldin på Studentafton i Lund 2007, <https://www.youtube.com/watch?v=vFvA9PkL8xY>, Youtube. Hämtad 2016-01-08

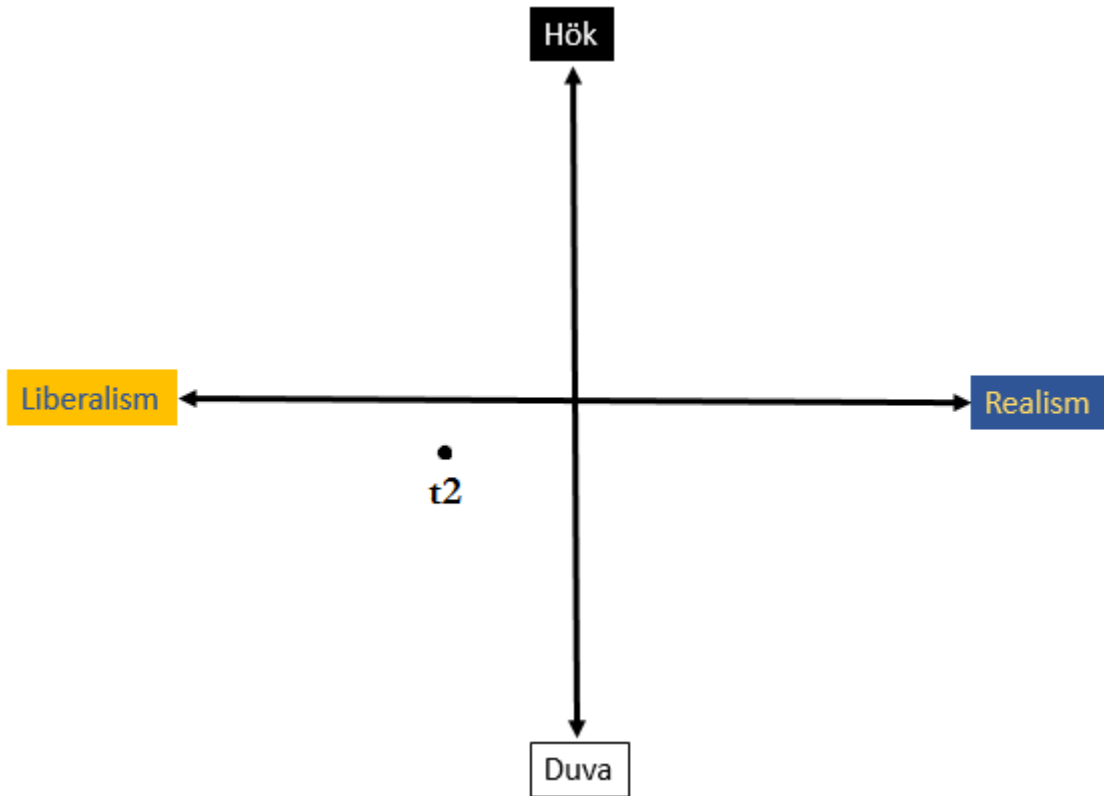
⁷⁵ Centerpartiet, *Partiprogram 1981*. SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁷⁶ EG är förkortning för Europeiska Gemenskaperna, en föregångare till dagens EU.

3.2.1 Delanalys 2

En stor skillnad gentemot perioden 1912-1943, är att Centerpartiet efter andra världskrigets slut har en alltmer internationell blick. Vid sidan av sin vilja till inrikespolitisk konsensus i försvarsfrågorna, söker nu partiet också tätare samarbeten och utbyten med utlandet, i synnerhet inom Norden. Samarbetsviljan är social, kulturell och ekonomisk till sin natur, och fokuseras under den första halvan av kalla kriget kring västerländska ideal och demokratiska principer. Ett vidgat internationellt samarbete är tänkt att förebygga konflikter och minska spänningar, vilket är en tydligt liberal hållning. Biståndsarbetet har en central roll. Ojämlighet ses som en orsak till krig och kriser, en ståndpunkt som blir än starkare under 70-talet. Centerpartiet uppvisar också en tilltro till praktisk erfarenhet. Partiet uppvisar en skepsis gentemot FN strax efter andra världskrigets slut, med bakgrund av NF:s misslyckanden under mellankrigstiden, men under resterande del av perioden förespråkar partiet att FN stärks och får en utökad roll. Partiet tycks också ha en pragmatisk hållning gentemot det militära. Den hittills lyckade neutralitetspolitiken vidhålls, och i skuggan av kalla krigets kärnvapenhot och det extrema världsläge som råder vidhåller Centern att Sveriges försvar måste ha en avskräckande tröskeleffekt. Det tycks dock nästan ses som ett nödvändigt ont. Ett starkt försvar kombinerat med neutralitet utgör premisser för en aktiv utrikespolitik där mänskliga rättigheter, nedrustning och kärnvapenmotstånd är centrala delar, vilket i sig är pacifistiska ståndpunkter. I likhet med tidigare finns också sparsamheten och värnandet om den inhemska livsmedelsproduktionen i den ideologiska ryggraden.

⁷⁷ Centerpartiet, *Partiprogram 1981*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Figur 1.4 1944-1989 (t2)

3.3 1990-2015 - Murarna faller

Den 9 november 1989 revs Berlinmuren av stadens medborgare, utan att Sovjetunionen gjorde några större försök att hindra det. Det blev allt tydligare att historien om det kommunistiska imperiet närmade sig sitt slut, och runt om i Östeuropa knakade det i Warszawapaktens fogar. Sammanbrottets tid hade kommit, och land efter land förklarade sig självständiga från Moskva. 1991 blev bland andra Ukraina, Vitryssland och de baltiska länderna självständiga, och på nyårsafton samma år upplöstes Sovjetunionen. Det kalla kriget var över, vilket förändrade säkerhetsläget i Europa drastiskt. NATO fick plötsligt säkerhetspolitisk hegemoni över Europa, och under de kommande femton åren kom en rad forna öststater att ansluta sig till försvarsalliansen genom det ”möjligheternas fönster” som uppstod. Samtidigt fortsatte det politiska projektet för Europeisk integration. 1993 utvecklades EG till EU, den Europeiska unionen. I samband med EU:s födelse upprättades den inre marknaden, och snart sattes projektet om en gemensam Europeisk valuta igång.

Centerpartiets hållning gentemot det nya Europa som uppstod efter kalla krigets slut var inte helt oproblematiske. Partiet hade länge verkat för ett tätare internationellt samarbete på kulturell, social och ekonomisk basis,⁷⁸ men samtidigt hade partiets värnande om den nationella jordbruksnäringen och alliansfriheten ännu djupare rötter. I partiprogrammet från år 1990 skriver man såhär om Sveriges närmanden till EG:

Utvecklingen mot detta mål kommer att förändra förutsättningarna för både Sveriges neutralitetspolitik och för vårt deltagande de[si]c i olika former av internationellt samarbete. Det ankommer på varje tid att ingående pröva förändringarnas innebörd och dra konsekvenserna för den svenska politikens utformning.⁷⁹

Försvarspolitikens utformning under de kommande åren tycks bli ett kompromissförsök av flera inbördes motstridiga intressen. Den officiella linjen i omröstningen om EU-inträde 1994 var jakande, men partiet var splittrat. Trots bifall till ett politiskt och ekonomiskt integrerat Europa valde man att hålla kvar flera gamla ståndpunkter. Alliansfriheten⁸⁰, ”viss självförsörjning inom strategiskt viktiga områden”⁸¹ och ett ekonomiskt försvar som undviker ensidiga beroenden var

⁷⁸ Se t.ex. Centerpartiet, *Jämlikhet*, 1970, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt Centerpartiet, *Partiprogram 1981*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁷⁹ Centerpartiet, *Partiprogram 1990*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁸⁰ *I hela folkets intresse – Centerns valprogram 1992-1994*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁸¹ Centerpartiet, *Partiprogram 1990*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

fortfarande viktiga premisser inför framtiden.⁸² Jordbruket ses som ett säkerhetsintresse.⁸³ Samtidigt höll partiet fast vid flera gamla käpphästar såsom värnplikten, kärnvapenmotståndet, nedrustningsarbetet, icke-våldsprincipen, det nordiska samarbetet och tilltron till FN.⁸⁴ Alliansfriheten ses fortsatt som en viktig förutsättning för en aktiv och självständig utrikespolitik. Möjligheterna till samarbete för fred, miljö samt social och ekonomisk utveckling är vägledande i den internationella politiken. Här är det också intressant att notera hur arbetet för social och ekonomisk ”utjämning” har ersatts med ordet ”utveckling”. Centerpartiet understryker att det är människors och inte staters rätt som ska ligga i fokus för den internationella politiken:

Internationell säkerhetspolitik bör syfta till att öka länders ömsesidiga utbyte och förtroende, så att samarbete och ömsesidig tilltro ersätter avskräckning och maktbalans. Centerpartiet eftersträvar en gemensam säkerhet, byggd på en mångfald arenor för internationell samverkan.[...]Centerpartiet vill att den internationella rätten i första hand ska skydda mänskliga fri- och rättigheter och inte staters och regimers rätt.⁸⁵

Trots en begynnande positiv inställning till en gemensam europeisk säkerhetsordning höll partiet en tydlig NATO-skeptisk hållning i slutet av 1990-talet.⁸⁶ Strax efter millennieskiftet tar Centerpartiets utrikes- och försvarspolitik en ny riktning. Man förespråkar fortsatt att Sverige har en aktiv och ledande roll i internationellt samarbete för fred, solidaritet och utveckling i linje med FN:s förordningar, men dörrarna öppnas alltmer mot gemensam inomeuropeisk säkerhet där även den militära dimensionen var inkluderad. År 2001 öppnar partiet för utökade fredsbevarande insatser inom ramen för FN, och 2006 vill man att Sverige ska tillhöra kärnan i en gemensam försvars- och utrikespolitik under EU-flagg.⁸⁷ Från och med att ”Allians för Sverige”⁸⁸ bildas och vinner valet 2006, sker ytterligare förändringar i den centerpartistiska utrikes- och försvarspolitik. Det principiella kärnkraftsmotståndet tonas kraftigt ned, och gränserna för alliansfrihetens principer tänjs allt mer. Utöver viljan att utveckla den gemensamma försvarspolitik inom EU⁸⁹ vill partiet söka ett tätare samarbete med NATO.⁹⁰ Denna utveckling

⁸² Centerpartiet, *Partiprogram 1990*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁸³ Centerpartiet, *Partiprogram 1990*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁸⁴ Centerpartiet, *Partiprogram 1990*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁸⁵ Centerpartiet, *Där människor får växa*, 2001, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁸⁶ Centerpartiet 1998, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁸⁷ Se Centerpartiet, *Där människor får växa*, 2001, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt *Centerpartiets Valmanifest 2006*, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁸⁸ Politiskt block i Sveriges riksdag bestående av Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna, bildat 2004.

⁸⁹ *Valmanifest*, 2010, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

⁹⁰ *Kontrakt*, 2006, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

är särskilt påtaglig från 2010 och framåt. Förändringarna sker subtilt och under flera år; kärnvapenmotståndet nämns inte längre, inte heller vikten av alliansfrihet eller behovet av att skydda självförsörjningsförmågan. Istället blir viljan till internationella samarbeten allt tydligare. 2015 tas så ett avgörande steg i denna utveckling som pågått under flera år:

Centerpartiet ser mot bakgrund av NATO:s förändrade roll och det säkerhetspolitiska läget att Sverige startar en process om att söka medlemskap i Nato. I detta arbete bör vi eftersträva ett nära samarbete med Finland, med målet att båda länderna kan bli medlemmar samtidigt.[...] Den hotbild som fanns mot Sverige under kalla kriget finns inte på samma sätt idag. Det finns däremot alltid en beredskap för att kartlägga och bedöma risker för en invasion.[...]⁹¹

Partiet uttrycker en stark oro för omvärldsutvecklingen, i synnerhet terrorhoten och hotet från Ryssland. Man förespråkar därför en tydligare nationell inriktning, tillskjutande av mer resurser samt en tydligare civil förankring för försvaret.⁹² Samma år ingår också partiet i en överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna, där partierna enas om att stärka försvarets ekonomi och operativa förmåga fram till 2020.⁹³

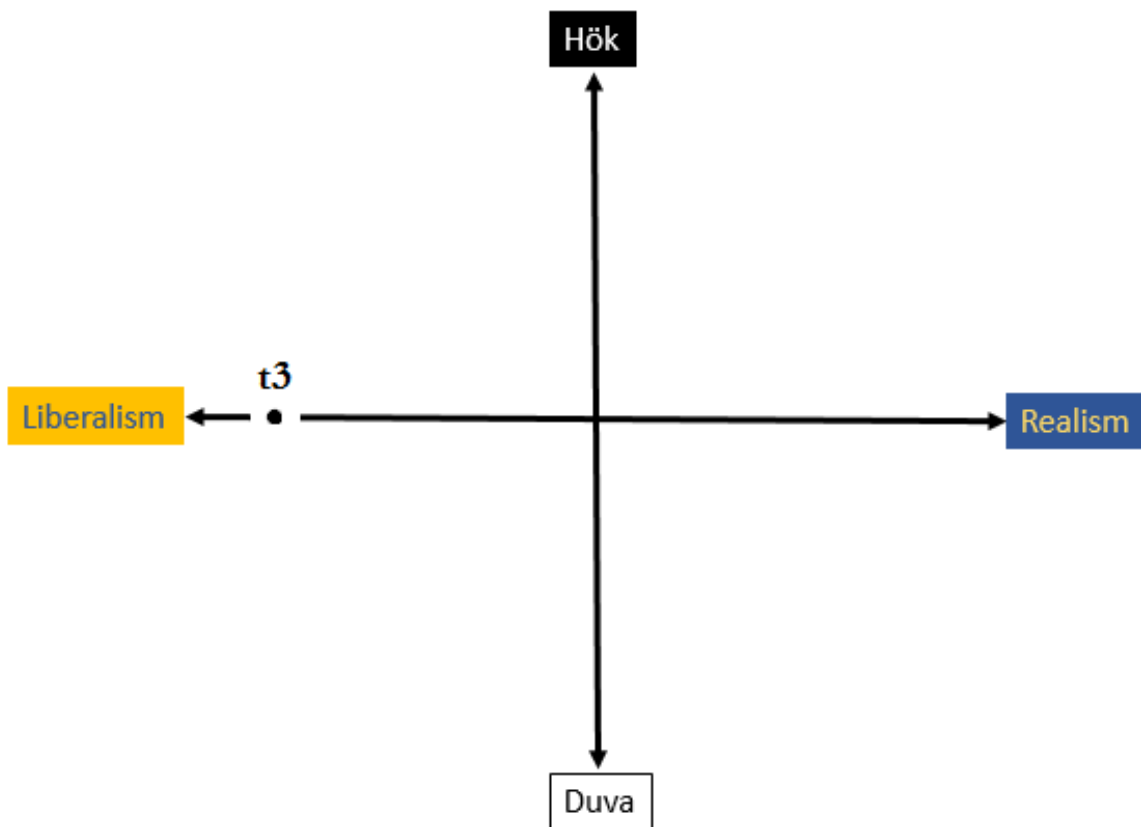
3.3 Delanalys 3

I likhet med vad rubriken ”1990-2015 - Murarna faller” antyder, innebär perioden efter Berlinmurens fall att Centerpartiet ställs inför stora omprövningar i sin försvarspolitik. Behovet av omprövningar kan kopplas samman med att partiet får en allt liberalare prägel, vilket också innebär att vissa ideologiska motsättningar blir tydligare. Partiets positiva hållning till FN, miljöreformer och internationellt samarbete för fred finns kvar, men i och med att partiet förespråkar ett integrerat Europa där individens rättigheter ska stärkas samt samarbete på olika nivåer och arenor välkomnas, utmanas samtidigt gamla kärnintressen såsom värnandet av den nationella livsmedelsproduktionen och neutralitetspolitiken. Skiftet blir tydligare efter millennieskiftet. Förändringarna kan ses med bakgrund av den inrikespolitiska kontexten; Centerpartiet hamnar i regeringsställning 2006 och samarbetar tätt med de borgerliga partierna. I likhet med exempelvis Moderaterna och Folkpartiet ifrågasätter Centern neutralitetspolitiken alltmer. Partiet argumenterar i slutet av perioden för en upprustning av den militära förmågan, och år 2015 förespråkas ett medlemskap i NATO. Samma år når Centerpartiet en uppgörelse i riksdagen, tillsammans med fyra andra partier, om att öka resurserna till försvaret.

⁹¹ Centerpartiets hemsida, <https://www.centerpartiet.se/var-politik/alla-fragor/forsvar/>. Hämtad 2016-01-08

⁹² Centerpartiets hemsida, <https://www.centerpartiet.se/var-politik/alla-fragor/forsvar/>. Hämtad 2016-01-08

⁹³ Överenskommelse – Försvarets inriktning 2016-2020, <http://www.regeringen.se/contentassets/14f0ad226d1640b8b6b3a0b6b37280d8/overenskommelse-forsvarets-inriktning-2016-2020>, hämtad 2016-01-08

Figur 1.5 1990-2015 (t3)

4. Sammanfattande analys

4.1 Tre försvarspolitiska epoker

Genom att studera källmaterialet noggrant kan läsaren urskilja tre huvudsakliga ideologiska epoker i Centerpartiets försvarspolitiska historia, vilket också är anledningen till att materialets tidsmässiga disposition är uppdelat i tre kapitel. Med bakgrund av den teori som presenterats präglas dessa tre epoker av olikartade förhållningssätt till försvarspolitiken ur såväl internationell som nationell aspekt.

Under perioden mellan åren 1912 till 1943 präglas Centerpartiets försvarspolitik av klassintresse, värdekonserveratism och isolationism. Samtidigt tycks pragmatismen ha varit stor. Centern yrkade för konsensus i riksdagen kring försvarsfrågorna och visade sig vara villiga att genomföra upprustningar när världskriget stod för dörren. Partiet förespråkade dock generellt sträng sparsamhet gällande de militära utgifterna och lantbruksnäringens arbetskraft sågs som viktigare än militärens behov av soldater. Dessa ståndpunkter är centrala, och är väl överensstämmande med kännetecknen för en duva enligt de resonemang som förts i teorikapitlet gällande duvors vilja till nedrustning och avspänning. Därtill yttrade sig partiet vid ett flertal tillfällen skepsis gentemot alla utländska ”inflytelser” där den nationella livsmedelsproduktionen sågs som helt nödvändig för landets oberoende, vilket sammantaget är en realistisk hållning – andra stater ses huvudsakligen som konkurrenter, vilket är helt i linje med de resonemang kring realism som Owens m.fl. presenterar.⁹⁴ Dock finns även en liberal tendens, då Nationernas Förbund och de förpliktelser som medlemskapet medförde sågs med relativt positiva ögon. Förbundet skulle enligt förhoppningarna värna freden, skydda små stater och värna folkens frihet. Det finns också formuleringar som antyder en syn på krig och historiska konflikter som resultat av just statligt övervåld gentemot folket.⁹⁵ Enligt Richmonds och Owens m.fl.:s resonemang kring liberala idealisters syn på folkens och individernas rätt över staten⁹⁶ skulle detta kunna tolkas som en liberal hållning. Sammanfattningsvis: var Centerpartiet realistiska eller liberala duvor under denna period? Jag menar att isolationismen och synen på andra stater som konkurrenter dominerar över exempelvis den försiktigt positiva synen på NF. Därtill motiveras partiets försvarspolitiska hållning länge av en patriotisk vilja att försvara bondeklassens men också den svenska statens intressen och oberoende, en hållning som är mer realistisk än liberal.

⁹⁴ Se bl.a. Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 5. ed., Oxford University Press, Oxford, 2011. Sid. 86-87

⁹⁵ Se t.ex. sid. 17

⁹⁶ Richmond, Oliver P., *Peace in international relations*, Routledge, London, 2008. Sid. 131 samt Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 5. ed., Oxford University Press, Oxford, 2011. Sid. 102

Mellan åren 1944-1990 fick Centerpartiets försvarspolitik en betydligt mer liberal prägel än tidigare. Exempelvis tvingas isolationismen ge vika för en vilja till fler och tätare samarbeten med många länder och olika nivåer. Denna liberala positionsförändring är den tydligaste och starkaste under hela perioden. Tilltron till FN växer sig stark under det kalla kriget och internationella avtal, inte minst rörande nedrustning, kärnkraft och mänskliga rättigheter, ses som ett viktigt verktyg för freden. Därtill anses utjämnings- och biståndspolitiken vara viktiga ur säkerhetssynpunkt, då ojämn fördelning av resurser ses som potentiella orsak till konflikt. Dessa samlade ståndpunkter är klassiska liberala inslag.⁹⁷ Centerpartiet håller dock fast vid sitt värnande av den nationella livsmedelsproduktionen, vilken ses som ett säkerhetsintresse. Partiet slår vakt om neutraliteten under hela perioden, en hållning som via praktisk erfarenhet från krigens ansågs fungera väl. Neutraliteten fungerade delvis som ett argument för den nationella livsmedelsförsörjningen samt en offensiv utrikespolitik i liberal riktning. Partiets hållning var därför inte enkelspårig; viktiga statliga intressen skulle värnas, men viljan till internationellt samförstånd var övergripande.

Intressant är också frågan om hur partiets syn på de militära resurserna ska tolkas enligt undersökningens teoretiska ramar. Partiet hade en fortsatt konsensusdriven hållning i försvarsfrågan och förespråkade ett starkt försvar med tröskeleffekt, vilket skulle kunna ses som hökakigt.⁹⁸ Samtidigt fanns viljan till effektiviseringar och sparsamhet som en lysande röd tråd genom decennierna, och viljan till internationell nedrustning var stark. Jag menar att partiets politik i detta avseende måste tolkas med bakgrund av partiets pragmatism och den extrema situation som rådde under det kalla kriget. Världen stod inför ett potentiellt världskrig av aldrig tidigare skådat slag, och Sverige stod ensamt. Att finna parlamentariskt och strategiskt stöd för ett nedrustat försvar hade varit en praktisk omöjlighet i det läget. Viljan till nedrustning var i själva verket väldigt stark, vilket jag tydligt visar i presentationen av källmaterialet, men den kampen var tvunget att föras internationellt i ett första läge. Därför menar jag att partiet huvudsakligen och essentiellt var en duva under denna extrema period.

Mellan åren 1990-2015 valde Centerpartiet att successivt ompröva sin försvarspolitik och lämna flera gamla käpphästar. Kraven på neutralitet och hög självförsörjningsgrad luckrades upp till förmån för en allt mer renodlat liberal politik för ett ekonomiskt, socialt och kulturellt integrerat Europa där individers snarare än staters rätt skulle värnas. Kontrasten gentemot perioden mellan 1912-1943 förefaller särskilt stor. Vad gäller försvarsmakten saknade partiet tydlig politik kring

⁹⁷ Se t.ex. Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 5. ed., Oxford University Press, Oxford, 2011. Sid. 102-107

⁹⁸ Se bl.a. Snyder, Craig A. & Snyder, Craig A. (red.), *Contemporary security and strategy*, 3rd ed., Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2012. Sid. 20-21

millennieskiftet, men biföll i enlighet med sitt internationella engagemang att fredsbevarande insatser inom ramarna för FN och EU skulle stödjas. Försvarsfrågan var lågt prioriterad i partiprogrammen mellan 2002 och 2006, och omnämns enbart i förbifarten och i termer av internationella fredsinsatser.⁹⁹ Fattigdom, miljöproblem och icke-demokratier sågs som gemensamma internationella säkerhetsproblem som framför allt borde tacklas ekonomiskt. Men från och med år 2010 började stora saker ske. Detta år yrkade partiet för att Sverige skulle tillhöra kärnan av EU:s försvars- och säkerhetspolitik, en hållning som är väsensskild från den som vidhölls under 1900-talet. Med bakgrund av den negativa utvecklingen i Mellanöstern och Ryssland förespråkade Centerpartiet ett mer nationellt inriktat försvar, som därtill skulle tillskjutas mer resurser. Dessutom lämnade partiet kravet på alliansfrihet, och förespråkade ett svenskt medlemskap i NATO efter stämmobeslut år 2015. Allians kontra alliansfrihet är en central del av försvarspolitikerna, och stämmobeslutet från 2015 bekräftar partiets positiva inställning till höga försvarsanslag¹⁰⁰, och indikerar dessutom tilltro till NATO som politisk spelare i en strävan efter maktbalans¹⁰¹. Om man återkopplar till de teorier som lyfts av Snyder m.fl., förefaller det som att Centerpartiet under framför allt 2010-talet närmar sig en mer hökliknande politik.¹⁰² Sammantaget utvecklades partiet alltmer från att vara realistiska duvor till att likna liberala hökar, även om de senaste årens utveckling behöver längre perspektiv för att kunna bedömas helt rättvist. Jag har därför valt att tolka de senaste årens krav på NATO-medlemskap och upprustat nationellt försvar försiktigt, men menar samtidigt att det är ett ideologiskt trendbrott åt ett mer försvarsvänligt håll än tidigare.

4.2 Slutsats - från realistiska duvor till liberala hökar?

Sammanfattningsvis menar jag att de frågeställningar som presenterades i kapitel 1.1.1 är besvarade. Jag har, med bakgrund av ett digert källmaterial, argumenterat för att Centerpartiets försvarspolitik har haft tre huvudsakliga skepnader under sin långa historia. Genom mitt teoretiska avstamp har jag kunnat beskriva dessa förändringar i ideologiska termer, och menar att partiet har gått från att ha varit isolationistiska och realistiska duvor till att inta en alltmer liberal, internationalistisk och, på senare år, hökaktig hållning. Dessa ideologiska förflyttningar bildliggörs

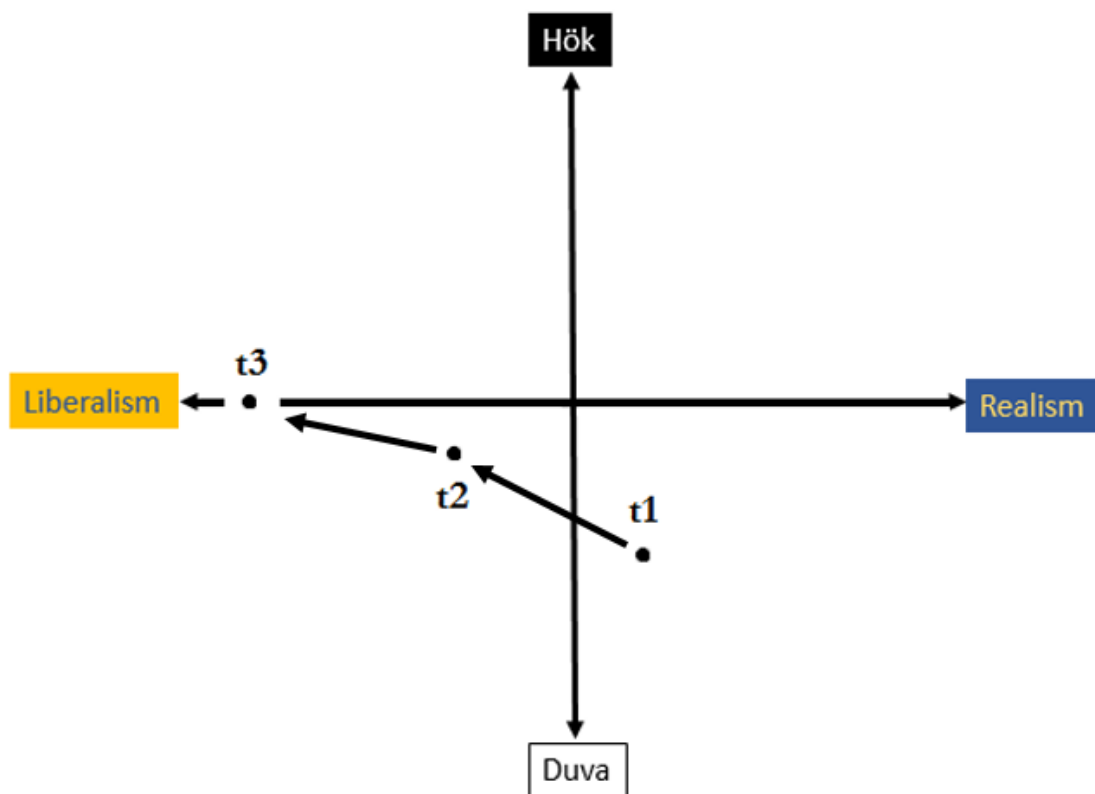
⁹⁹ Se *På lika villkor!*, 2002, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07 samt *Kontrakt*, 2006, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

¹⁰⁰ NATO rekommenderar dess medlemsstater att låta försvarsbudgeten utgöra 2 % av BNP.

¹⁰¹ Se bl.a. Snyder, Craig A. & Snyder, Craig A. (red.), *Contemporary security and strategy*, 3rd ed., Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2012. Sid. 205

¹⁰² Snyder, Craig A. & Snyder, Craig A. (red.), *Contemporary security and strategy*, 3rd ed., Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2012. Sid. 20-21

i figur 1.6 nedan. Jag vill dock återigen betona att analysen av de senaste årens politiska förändringar kräver tidsperspektiv för att överblickens ska bli helt tillfredsställande. Därtill har denna uppsats inte undersökt de kausalitetsförhållanden som ligger till grund för de ideologiska skiftningarna, vilket skulle kunna utgöra ett lämpligt avstamp för framtida forskning. Jag skulle även vilja rekommendera en genomgripande undersökning av riksdagspartiernas försvarspolitiska historia, vilket saknas i dagsläget.

Figur 1.6 1912-1943 (t1), 1944-1989 (t2) samt 1990-2015 (t3)

Referenser

Litteratur

- Barrling Hermansson, Katarina, *Partikulturer: kollektiva självbilder och normer i Sveriges riksdag*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Univ., 2004, Uppsala, 2004.
- Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (red.), *The globalization of world politics: an introduction to international relations*, 5. ed., Oxford University Press, Oxford, 2011.
- Bäck, Mats & Möller, Tommy, *Partier och organisationer*, 6., [rev. och aktualiserade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2003.
- Dahlberg, Mailis & Dahlberg, Mailis, *100 år av handlingskraft: [jubileumsboken 1910-2010]*, Jengel, Östersund, 2010.
- Demker, Marie, *I nationens intresse? [Elektronisk resurs] : gaullismens partiideologi 1947-1990*, Nerenius & Santérus, Diss. Göteborg : Univ., Stockholm, 1993. Tillgänglig från: <http://hdl.handle.net/2077/17554>
- Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera sambälle, individ och marknad*, 3., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007.
- Kissinger, Henry. *World Order*, 2014.
- Richmond, Oliver P., *Peace in international relations*, Routledge, London, 2008.
- May, Tim, *Samhällsvetenskaplig forskning*, Studentlitteratur, Lund, 2001.
- Snyder, Craig A. & Snyder, Craig A. (red.), *Contemporary security and strategy*, 3rd ed., Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, 2012.

Internetkällor

- Aftonbladet 9 oktober 2015, <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article21557629.ab>. Hämtad 3 december 2015
- Sveriges Radio. Ljudupptagning av Håkan Larssons röst från Centerstämman 2015, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6264785>. Hämtad 3 december 2015
- Oscarsson, Henrik. <http://www.henrikoscarsson.com/2010/06/valresultat-1921-2006.html> (Statistik från Statistiska Centralbyrån). Hämtat 2016-01-07
- T. Fälldin på Studentafton i Lund 2007, <https://www.youtube.com/watch?v=vFvA9PkL8xY>, Youtube. Hämtad 2016-01-08
- Överenskommelse – Försvarets inriktning 2016-2020, <http://www.regeringen.se/contentassets/14f0ad226d1640b8b6b3a0b6b37280d8/overenskomme-lse-forsvarets-inriktning-2016-2020>, hämtad 2016-01-08

Centerpartiets dokument

Bondeförbundets program 1912, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Grundprogram och stadgar för Bondeförbundet 1919, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Bondeförbundets valprogram 1921, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Bondeförbundets valprogram 1924, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Bondeförbundets grundprogram 1933, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Bondeförbundets valprogram 1936, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Bondeförbundets valprogram 1940, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Bondeförbundets valprogram 1944, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Valprogram för landsbygdspartiet Bondeförbundet 1948. SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Bondeförbundets handlingsprogram 1951. SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Bondeförbundets valprogram 1956. SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerpartiets valprogram 1959, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerns valprogram 1964, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerpartiet, VAL-programmet 1968. SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerpartiet, Jämlikhet, 1970, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerpartiet, Framtidspolitik i 40 punkter, 1973, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerns valprogram 1976, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

70 punkter inför valet, 1979, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerpartiet, partiprogram 1981. SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerns program inför valet den 19 september 1982, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Med centern för framtiden, 1985, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerpartiet, Valprogram 1989-1991, <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerpartiet, Partiprogram 1990, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

I hela folkets intresse – Centerns valprogram 1992-1994, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerpartiet, 1998, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>.
Hämtad 2016-01-07

Centerpartiet, Där människor får växa, 2001, SND (Svensk Nationell Datatjänst),
<http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Kontrakt, 2006, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad
2016-01-07

Valmanifest, 2010, SND (Svensk Nationell Datatjänst), <http://snd.gu.se/sv/vivill/party/c>. Hämtad 2016-01-07

Centerpartiets hemsida, <https://www.centerpartiet.se/var-politik/alla-fragor/forsvar/>. Hämtad 2016-01-08

Figurförteckning

Figur 1.1 Analysverktyget

Figur 1.2 Åskådningarnas tankegod

Figur 1.3 Centerpartiets försvarspolitik 1912-1943

Figur 1.4 Centerpartiets försvarspolitik 1944-1989

Figur 1.5 Centerpartiets försvarspolitik 1990-2015

Figur 1.6 Centerpartiets försvarspolitik 1912-2015